

KOVÁCS LÁSZLÓ¹ – DRAGASCHNIG, EDINA² – HUTTERER, CLAUS MICHAEL²

¹Eötvös Loránd Tudományegyetem, ²Karl-Franzens-Universität Graz
kovacs.laszlo@sek.elte.hu
edina.dragaschnig@uni-graz.at
claus.hutterer@uni-graz.at

Kovács László – Dragaschnig, Edina – Hutterer, Claus Michael: Egy csoportos fordítási projekt tapasztalatai

Alkalmazott Nyelvtudomány, XX. évfolyam, 2020/1. szám
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2020.1.004>

Egy csoportos fordítási projekt tapasztalatai

In the spring semester of the 2019/2020 academic year, a German academic text was translated into Hungarian as part of a research project conducted at the Institute of Theoretical and Applied Translation Studies of the University of Graz. The text was translated by a group of students and the translated text will be published.

The report presents the project: the original text, the framework for the translation, the individual phases of the project and the results. The report gathers and synthesizes the experience gained during the project. We point out that the task included not only – both text-specific and non-text-specific – challenges for students, but also challenges for the instructors leading the course e.g. by proofreading the text and evaluating student performance.

At the end of the report suggestions are made to facilitate the tasks of trainers planning or coordinating a similar project.

1. Bevezetés

A Grazi Egyetem Elméleti és Alkalmazott Fordítástudományi Intézetében (*Karl-Franzens-Universität Graz, Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft*) a 2019/2020. tanév tavaszi szemeszterében nagyszabású fordítási projekt vette kezdetét, mely az intézet hallgatóit és oktatóit érintette. A fordítás háttérét a fordítási kultúrák különböző aspektusait vizsgáló *Historische Translationskulturen* kutatási projekt adta (Projektinformationen 2019). A projekt eredményeként német nyelvű tanulmányok születtek, amelyek a fordítási gyakorlatok kulturális-történelmi beágyazottságát vizsgálják hét nyelv és hét ország kontextusában (Kujamäki, et al., 2020, megjelenés alatt).

A tanulmányok elkészülte után kezdődött a projekt második fázisa: a tanulmányok lefordítása arra a nyelvre, amely nyelv fordításkultúráját a tanulmányok elemzik. A fordítási feladat megvalósítására a 2019/2020-as tanév tavaszi szemeszterében került sor, a fordítást egyetemi oktatók vezetésével a Grazi Egyetem hallgatói végezték. A fordítás keretét a magyar nyelvű szöveg esetében az *Ungarisch: Übersetzen – Gesellschaft und Kultur (D-U) (Magyar fordítási gyakorlatok – társadalom és kultúra; német-magyar)* című kurzus adta.

A feladat lehetőséget biztosított a hallgatók számára arra, hogy egy valós, csoportos fordítási projekt keretében végezzék el egy hosszabb, tudományos szöveg fordítását magyar nyelvre. A kapott feladat így tulajdonképpen megfelelt

egy olyan fordítási megbízásnak, amely a lehető legközelebb van egy tényleges megbízáshoz: a feladat nem szimulált, azzal a könnyítéssel, hogy 1) a kurzust vezető oktató(k) felügyelete és segítségével biztosított, és 2) a hallgatók tudják, hogy a lefordított szöveget mind a kurzust vezető oktató(k), mind az eredeti szöveg szerzői is lektorálják. Hallgatók hasonlóan komplex feladatokkal fordítási képességek során nem, vagy csak nagyon ritkán találkoznak (vö. Robin, 2018).

2. A szöveg, a fordítók és a keretfeltételek

A magyar nyelvre lefordítandó szöveg Edina Dragaschnig és Claus Michael Hutterer *Ungarische Translationskultur im Sozialismus. Zensur, Normen und Samisdat-Literatur* című tanulmánya volt. A szöveg hossza 7063 szó, 53480 leütés (a leütések száma minden esetben szóközökkel értendő). A szövegen kívül a tanulmány tartalmazott egy 59 tételből álló (1246 szó, 11985 leütés) irodalomjegyzéket. A tanulmány végső, publikált változata ettől hosszban minimálisan eltér – 54110 leütés –, ugyanis a kiadó a szerkesztés utolsó fázisaiban további módosításokat kért a kéziratban.

A szöveg fordításával kapcsolatban szerzői jogi kérdések nem merültek fel (vö. Robin, 2018), mivel a szöveg szerzői is a projekt részesei, és a Grazi Egyetem oktatói. A következőkben röviden bemutatjuk a szöveg egyes fejezeteit – azok hosszával együtt –, hogy ezzel is érzékeltessük a fordítandó szöveg által támasztott kihívásokat.

A szöveg első – bevezető – része a témaválasztást indokolja (2782 leütés), amelyet egy fordítástudományi szakirodalmi összefoglaló követ (4314 leütés). A harmadik egység a vizsgált időszak történelmi háttérébe ad betekintést (3227 leütés), míg a negyedik a cenzúra működését elemzi (4267 leütés). Az 5., hosszabb rész a cenzúra és a fordított művek összefüggéseit vizsgálja (10573 leütés), míg a 6. fejezet (1687 leütés) a film és a cenzúra „kapcsolatát” írja le röviden. A 7. pont a vörös farkok jelenségét (3627 leütés), míg a 8. a 3 T (tiltott, túrt, támogatott) politikáját tárgyalja (11322 leütés). A 9. pont tartalma a szamizdat-irodalom (6843 leütés), míg a 10. pont már a rendszerváltás körül és közvetlenül utána a könyvkiadásban bekövetkezett változásokat írja le (2300 leütés). Az utolsó, összefoglaló fejezet a 2. ponttal – tematikus fordítástudományi szakirodalmi összefoglaló – alkot keretet és összefoglalja a fontosabb megállapításokat (2394 leütés).

Mint láthatjuk, a fordítandó szövegben az egyes pontok hossza nagyon széles skálán mozog, és azok tartalma is változatos, és nem csak egy tudományterületet érint.

A fordítók a Grazi Egyetem Elméleti és Alkalmazott Fordítástudományi Intézetének *Transkulturelle Kommunikation BA*, illetve *Übersetzen und Dialogdolmetschen MA* szakos hallgatói voltak, összesen 6 fő. A hallgatók mindegyike magyar anyanyelvű, akik részben középiskolai tanulmányaik, részben egyetemi tanulmányaik megkezdése óta Ausztriában élnek. A kurzus vezetői Claus Michael Hutterer (*Karl-Franzens-Universität Graz*) és Kovács

László (*Eötvös Loránd Tudományegyetem / Karl-Franzens-Universität Graz*) voltak.

A feladat és annak keretei 2019 elején lettek meghatározva, a szemeszter 2019. március elsején kezdődött és 2019. június végén fejeződött be; a kész, lektorált fordítást 2019. október 1-ig kellett elkészíteni. A felhasználható eszközök, szótárak, online-adatbázisok és szakirodalom nem voltak megszabva. A hallgatók nemcsak a kurzus vezetőivel, hanem a szöveg szerzőivel is kapcsolatban álltak, szükség esetén tőlük kérdezhettek.

A fordításokat az eredeti tanulmány szerzői is ellenőrizték, ha szükséges volt, javították, és a végleges fordításokat ők hagyták jóvá. A lefordított tanulmányok ugyanabban a kötetben jelentek meg, mint az eredeti, idegen nyelvű tanulmányok (Kujamäki, et al., 2020, megjelenés alatt).

3. A feladat megoldása

A magyar projekt esetében a feladatot projektként kezeltük, és a heti rendszeres órák helyett a tömbösítés mellett döntöttünk, abból kiindulva, hogy 1) a heti rendszerességgel történő ellenőrzés és javítás jelen esetben kevésbé releváns, és 2) a szöveg heti egységekre darabolása nem biztos, hogy egyenletes, jó minőségű fordítást eredményezne. A felmerülő fordítási problémákat is hatékonyabban lehetett megbeszélni ritkább, de intenzívebb órák kapcsán. Az önálló időbeosztás fontosságát is tudatosítani kívántuk a hallgatókban, ugyanis ez a soft skill gyakorló fordítók és tolmácsoknak munkájában kiemelt szerepet kap.

A projektet így március közepén egy tömbösített óra indította, amelyen kiosztottuk a szöveget, az egyes hallgatók szövegrészeit és feladatait, illetve operacionalizáltunk egyes kérdéseket. Ezek közül a fontosabbak a következők: 1) A fordítók *Google Docs* rendszerben, illetve fájlban dolgoznak, a szövegekből egy közös terminológiai jegyzék születik, és a fordított szövegek is egyszerre *Google Docs*ba kerülnek. Ahhoz, hogy a folyamat áttekinthető legyen, színekben állapodtunk meg; így például a fordító jelölni tudta, ha a fordítás ugyan elkészült, de azon még dolgozna; illetve ha oktatói segítségre van szüksége. 2) A német és a magyar szöveg a fordítást tartalmazó fájlban egymás mellett párhuzamosan lesz elhelyezve, ezzel megkönnyítve mind a fordítást, mind a lektorálást. 3) Magyar reáliák: az a döntés született, hogy ebben két hallgató – akik már a középiskolát sem Magyarországon végezték – dönt: amire ők azt mondják, hogy a szövegértéshez nekik magyarázat szükséges, azt a magyar szövegben magyarázzuk (= lefordítjuk a német nyelvű magyarázatot), amire azt mondják, hogy nekik nem szükséges magyarázat, azt a reáliát nem magyarázzuk. Ezt azért volt fontos leszögeznünk, mivel az eredeti szövegben sok olyan magyar történelmi-kulturális utalás volt, amelyet a magyarul nem beszélő olvasónak szükséges volt magyarázni; ez a magyarázat viszont a magyar anyanyelvű olvasóknak nem feltétlenül szükséges, sőt, egyes esetekben akár zavaró is lehet. 4) A fordítás során a hallgatók mind a kurzus oktatóitól, mind a szerzőktől kérdezhetnek. A szerzők/oktatók egymás között is egyeztetnek, illetve ha

szükséges, továbbítják az intézet felé a kérdéseket (nem nyelvspecifikus kérdések).

A szövegek elosztását a hallgatók egymással egyeztetve végezték – az eredmény nagyon gyorsan – kb. fél óra alatt – megszületett. Az egy hallgatóra eső, fordítandó szövegek hossza közel azonos volt, és minden hallgató azt a szöveget fordíthatta, amely témáját tekintve közelebb áll hozzá. Egy hallgató a kész szövegrészeket már a fordítás folyamata közben is lektorálta.

A feladat kiadása után a hallgatók önállóan dolgoztak. A félév során további három alkalommal, tömbösített órák keretében egyeztettek az oktatókkal; beszéltek át egyes szövegrészeket, és vitatták meg a lehetséges megoldásokat. A kész szövegeket – belső határidőt szabva – június elejére kértük. Ez azért volt szükséges, hogy a lektorálást és az értékelést időben elkezdhessük, a hallgatókkal ha szükséges, egyeztethessünk, illetve hogy az utolsó – ötödik – tömbösített óra során ne csak röviden reflektáljunk a fordításokra, és az egyes hallgatók teljesítményét értékeljük, hanem a szöveget egyben is elemezhessük.

4. Az eredmény

Az elkészült szöveg címe „A magyar *fordításkultúra* a szocializmusban – fordítás a cenzúra, a normák és a szamizdat béklyójában”, hossza hallgatói, majd oktatói lektorálás után 6064 szó (47687 leütés). A szószám csökkenése a két nyelv jellemzőire vezethető vissza (pl. előjárók, névelők), illetve arra, hogy egyes reáliák magyarázata nem volt szükséges magyar nyelven.

A szerzőknek így átadott fordítás nem volt végleges, az helyenként további döntéseket igényelt. Ezek három csoportba sorolhatóak: 1) Az eredetiben szereplő, lefordított, de a lektor (K. L.) által kihagyandónak ítélt részek. Ezek részben redundáns elemek, részben a tanulmány szűken vett témáján túlmutató, a magyar változatban kevésbé releváns információk. 2) Döntést igénylő terminusok. A terminusok egy része esetén feltételeztük, hogy a tanulmány szerzői szakirodalmi ismereteik és a témában való jártasságuk alapján gyorsan tudnak döntést hozni. 3) Kiegészítendő részek: kisebb kiegészítések mellett a lektor kérte, hogy Prunč (1997) fordításkultúra-definíciója – a tanulmány és a projekt alapja – kerüljön bele a magyar nyelvű szövegbe.

A végleges, többször ellenőrzött szöveg hossza 6125 szó (48.339 leütés) lett.

5. Tapasztalatok

A következőkben röviden összegyűjtjük a csoportos fordítási feladat tapasztalatait. Tesszük ezt azzal a céllal, hogy a jövőben hasonló feladatra vállalkozók előtt ott legyen egy korábbi projekt tapasztalata. A fentebb és alább felsorolt és felsorolandó tapasztalatok és hibák egy része utólag egyértelmű; azonban egy olyan futó projekt keretében, amelyben mind a megoldandó feladat, mind a kontextus minden résztvevő – hallgató és oktató – számára is új, nagyon nehéz az összes lehetséges buktatót előre látni és kikerülni.

Fontos már itt leszögeznünk, hogy a hallgatók által elkészített szövegrészek és a végleges fordítás is egyaránt jól sikerültek, a projektet minden résztvevő pozitívan élte meg.

5.1. Általános tapasztalatok

0) A tudományos szöveg mint kihívás. Fordítói képzések esetében tudományos szövegek fordítása kevésbé jellemző feladat; arra legtöbb esetben – ha egyáltalán –, csak a szakdolgozat keretei között kerül sor. A grazi képzés ebből a szempontból különleges: félévente meghirdetésre kerül egy *Übersetzen: Wissenschaft und Technik* c. modul, amelynek tapasztalataira jelen esetben azon hallgatók támaszkodhattak, akik ezt a modult korábban már teljesítették.

1) Az elkészült fordítások minősége nagyon változó volt. Ez három okra vezethető vissza. Egyrészt a hallgatók tudása és kompetenciái széles skálán mozognak, másrészt pedig a szöveg nehézsége nem volt egyenletes: a szakirodalmi áttekintés erősen terminologizált szakszöveg, míg más részek – témájukból adódóan – jobban közelítettek az ismeretterjesztő jelleghez. Harmadrészt az eredeti szöveg egy magyarul nem beszélők számára készült szöveg, amely reáliákkal, illetve a magyarul nem beszélő olvasónak szükséges magyarázatokkal volt ellátva. Például:

„Die Freiheit und deren Abwesenheit thematisierte er z. B. im 1932 erschienenen und 1940 auf Deutsch herausgegebenen Roman *Csutora (Ein Hund mit Charakter)*.”

„A szabadságot és annak hiányát az 1932-ben megjelent *Csutora* című könyvében tematizálta, amely német nyelven 1940-ben jelent meg.”

A magyar szövegben a magyar könyvcím németre fordított címe nem releváns; de az is kérdéses, hogy szükséges-e egyáltalán a német kiadásra utalnunk.

2) Az egész szöveg egyben, szöveggént való értelmezése nem sikerült a hallgatói feladat során; a szöveg esetében csak a lektorálások teremtették meg a koherenciát.

Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy miért nem célszerű egy szöveg részegységekre darabolása: a fordítók csak az egyes, rájuk bízott részekkel foglalkoztak alaposan. Természetesen a szöveg egésze minden hallgatónak rendelkezésére állt, és minden hallgató olvasta az egész szöveget.

3) A hallgatók sok esetben ragaszkodtak az eredeti szöveghez, attól kis mértékben sem mertek eltérni. A hallgatók több esetben jelezték, hogy nem tudták mit tegyenek egy adott helyzetben: ismerték ugyan az alkalmazható és alkalmazandó fordítástechnikai eszközöket, azonban adott szöveg esetében például kevésbé merték megtenni, hogy akár csak egy szót is kihagyjanak. A feladattal kapcsolatban mindenhogyan beszélhetünk egyfajta elképzelt elvárásról, amelynek a hallgatók meg akartak felelni: a szöveget saját oktatóik írták, így – tiszteletből – nem mertek olyan döntéseket meghozni, amelyet egy házi feladat során (ismeretlen szerző esetében) következetesen meghoznának.

4) A cím és az irodalomjegyzék a fordításból lemaradt. A kész szöveg esetében ez utóbbi talán meglepő. A cím lemaradásának oka a fentebbiekben keresendő: mindenki a saját részét, és csak azt fordította. Az irodalomjegyzék esetében pedig nem volt a feladat kiadásakor intézeti szinten egységes eljárás megadva (pl. az irodalom megadásánál valamely létező, magyar hivatkozási rendszert használjuk – például egy folyóiratét vagy kiadóét –, vagy a magyar nyelvű szöveg végén a német tanulmány irodalomjegyzéke marad meg). Az irodalomjegyzék esetében az intézeti konszenzus az lett, hogy az csak egyszer kerül be a kötetbe.

5) A tudományos írásmód és a magyar tudományos nyelv konvenciói a hallgatók számára nem ismertek, mivel felsőoktatási tanulmányaikat egy ausztriai felsőoktatási intézményben folytatják, és az elkészítendő feladataik (pl. beadandó dolgozat, szakdolgozat) is német nyelven készülnek.

6) A szövegben előfordultak egyéni jelölések, amelyeket szöveg szinten egységesíteni kellett (pl. *ibid.*, *u.o.*, *uo.*; *vö.*, *v.ö.*)

7) A szövegbe részben olyan szövegformázási jelek is bekerültek, amelyek az eredeti szövegben nem voltak benne.

8) Nem volt, aki egységesítse a szöveget a fordítás végén.

Ez utóbbi – és több fentebb nevezett – probléma részben a hallgatók kis létszámából adódott: más nyelvek esetében hasonló hosszúságú szövegeken nem 6, hanem 10-12 hallgató dolgozott, így volt olyan hallgató, aki csak a feladatokat szervezte és koordinálta, illetve olyan hallgatók, akiknek a feladata csak a kész szöveg lektorálása és egységesítése volt. A magyar projektben résztvevő hallgatók között volt olyan, aki más nyelven is részt vett a projektben.

5.2. Tipikus kihívások és hibaforrások

A lefordított szöveg természetesen a fordítási hibák széles tárházát tartalmazta. Ezek közül a leggyakoribbakat alább pontokba szedtük.

Specifikus – a feladatból eredő – kihívások és hibák voltak a következők: 1) A szakmai kontextus ismeretének hiánya. 2) A szakmai – pl. történelemtudományi, irodalomtudományi – ismeretek hiánya. 3) Adott szakterületek – történelem, irodalomtudomány, fordítástudomány – terminológiájának kihívásai. 4) Magyar tudományos szövegek hiányos ismerete (pl. általános tudományos szaknyelv, hivatkozási normák). 5) Reáliák kezelése – egy magyar vonatkozású, német nyelvű szöveg magyarra fordítása esetén mit kell és mit célszerű magyarra fordítani.

Általános – nem szövegspecifikus – kihívások és hibák: 1) Kohézió, illetve koherencia hiánya az egyes részek között. 2) Terminológiai egységesítés hiánya, pl. *kultúrpolitika* vs. *kulturális politika*. 3) Neologizmusok alkotása: a *Kulturschaffende* szó fordításaként *kultúra-alkotók*; a *műfordító* helyett *irodalmi fordító*. 4) Figyelmetlenségből eredő hibák (elütések, számok). 5) Egy fordítón belüli pontatlanságok. Az *o. J.* (magyarul helyesen: 'é.n.') fordítása magyar nyelvre ugyanazon fordító esetében egyszerre több megoldással is történt – illetve

nem történt –, így az a következő formákban szerepelt a fordító által leadott szövegben: *o. J., é. n., n. J.*

5.3. Lektorálási kihívások

A lektorálási feladatok esetében kiemelt szerepet kaptak a következő feladatok: 1) a kohézió és a koherencia megteremtése, 2) a szöveg terminológiai egységesítése, 3) a szöveg formai egységesítése, 4) a redundancia szűrése, 5) tudományos lektorálási feladatok elvégzése (hivatkozások, redundancia).

A lektor elsődleges feladata nem egy kész szöveg javítása volt, hanem különböző minőségű, (jobb-rosszabb) szövegrészek egységes szöveggé alakítása.

5.4. A fordítások értékelése

Külön kihívást jelentett, hogy az eredmények értékelésekor az egyéni teljesítmény megítélése nagyon nehéz volt. Ennek okai a következők: 1) A feladat egy kifejezetten nehéz szöveg fordítása volt – olyan szövegtípusé amivel a hallgatók korábban fordítási feladatként nem találkoztak. 2) A szöveg témája nagyon specifikus. 3) A szövegrészek nem azonos nehézségűek voltak. 4) A szövegrészen nem csak egy hallgató dolgozott: a szövegeket részben az egyik lektoráló hallgatótárs, illetve az egyik kurzusvezető (C. M. H.) is javította, illetve a hallgatók a feladat teljesítése során oktatói és egyéb segítséget is igénybe vehettek.

6. Javaslatok

A projekt tapasztalatai alapján a következő javaslatokat fogalmazhatjuk meg hasonló projektek tervezői számára: 1) A projektben kell egy hallgatói koordinátor (projektvezető), aki a tanórán kívül is összefogja a csoport tevékenységét, ha kell, döntést hoz, illetve továbbítja a kérdéseket. 2) A projekt elején, amennyire lehetséges, legyenek egyértelmű szabályok, utasítások (pl. jelen esetben a kész tanulmányhoz egy mindenre kiterjedő style guide). 3) Meg kell állapodni egy egyértelmű, és mindenki által követendő jelölési rendszerről, amivel pl. a fordító a szövegben jelöli, hol érez problémákat stb. 4) A kész szöveget a lehető legtöbbször ellenőrizni és ellenőriztetni kell a hallgatótársakkal (elírások, nem következetes jelölések). 5) A szöveg összefésülése már menet közben szükséges, célszerű erre legalább egy, de inkább két hallgatót kijelölni. 6) A szöveget nem szabad bekezdésként kezelni, mert a szöveg koherenciája és kohéziója sérül. 7) Ideális esetben kell mindig egy fordító és egy lektor egy adott részhez – így egyszerre lektor és fordító mindenki. A lektorálás azt is segíti, hogy a hallgató a saját szövegét később kritikusabban szemlélje. 8) A lehető legtöbb döntést egységesíteni kell a fordítás megkezdése előtt: például a főnévi vagy az igei szerkezeteket részesítsük előnyben? 9) El kell dönteni, hogy érdemes-e az eredeti forrásmunkákat is megnézni (jelen esetben: magyar nyelvű szakirodalom, amiből a szerzőpáros dolgozott) – ez könnyíti is a munkát (terminusok), de nehezíti is (van egy magyar nyelvű szövegmintá, amitől utána nehéz lehet

elszakadni). 10) Konzultációs jelleggel célszerű órát szervezni, ahol személyesen érdemes átbeszélni az adott rész kihívásait. 11) Célszerű egy terminológiai adatbázis létrehozása a projekthez. 12) Alternatív megoldásként a fordítások elkészítése a tanóra kereteiben is történhet. Ebben az esetben biztosított az azonnali megbeszélés és visszakerdezés lehetősége.

7. Összegzés

A projekttel kapcsolatban el kell mondanunk, hogy az minden nehézség és itt részletezett kihívás mellett is sikeres volt: a hallgatók a feladatot a vártnál jobb minőségben teljesítették.

A feladatnak három egyértelmű előnyét tudjuk megfogalmazni: 1) A csoportos fordítás a hallgatóktól folyamatos csapatmunkát követelt meg, így az együttműködési készségeiket javította. 2) A feladat kihívás elé állította mind az egyéneket, mind a csoport egészét; azaz a hallgatók a feladat elvégzése közben tudásuk határait feszegették egy olyan szövegfajtaival, amellyel korábban nem találkoztak. 3) A fordításnak kézzelfogható eredménye lesz, amely a hallgatóhoz is köthető: a kötetben a fordított szöveg mellett a fordítók neve is publikálásra kerül.

A szerzők csak javasolni tudják más fordítóképzések számára hasonló projektek elvégzését: az előnyök messze felülmúlják a kihívásokat és a felmerülő problémákat. Reméljük, a jövőben lehetőségünk nyílik még hasonló projektek szervezésére, hogy a 2019-ben szerzett tapasztalatokat kamatoztatni, illetve tovább bővíteni tudjuk.

A szerzők ez úton is köszönik, hogy részesei lehettek a projektnek és köszönik a fordítási projektben részt vevő hallgatók – Dosztál Liliána, Illés Réka, Károlyi Dóra, Simon Szonja, Szalai Márton és Szurop Andrea – lelkiismeretes munkáját.

Irodalom

- Kujamäki, P., Mandl, S. & Wolf, M.** (Hrsg.) (2020, megjelenés alatt) *Historische Translationskulturen. Streifzüge durch Raum und Zeit*. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Projektinformationen* (2019) <https://translationswissenschaft.uni-graz.at/de/lehren/projekte-in-der-lehre/publikationsprojekt-historische-translationskulturen/projektinformation/> (2020. 03.30.)
- Prunč, E.** (1997) Translationskultur. Versuch einer konstruktiven Kritik des translatorischen Handelns. *TextConText* 11/2. pp. 99–127.
- Robin E.** (2018) Beszámoló egy hallgatói projektről. *Fordítástudomány* 20/2. 132–137.

Szövegek

- Dragaschnig, E. & Hutterer, C. M.** (2020, megjelenés alatt) Ungarische *Translationskultur* im Sozialismus: Zensur, Normen und Samisdat-Literatur. In: Kujamäki, P., Mandl, S. & Wolf, M. (Hrsg.) *Historische Translationskulturen. Streifzüge durch Raum und Zeit*. Tübingen: Narr Francke Attempto. 183–197.
- Dragaschnig, E. & Hutterer, C. M.** (2020, megjelenés alatt) A magyar *fordításkultúra* a szocializmusban – fordítás a cenzúra, a normák és a samisdat béklyójában. In: Kujamäki, P., Mandl, S. & Wolf, M. (Hrsg.) *Historische Translationskulturen. Streifzüge durch Raum und Zeit*. Tübingen: Narr Francke Attempto. 199–217.